วิถีการตีเหล็กในชุมชนน้ำน้อย อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

The way of forge in Namnoi Community, Hatyai Distric, Songkhla Province.

สุนันท์ อินทนิล*
Sunan Intanil

เครื่องมือเครื่องใช้ที่มนุษย์คิดสร้างสรรค์และพัฒนาขึ้นใช้ในชีวิตประจำวัน เป็นวัตถุประเภทหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมในการดำเนินชีวิตของคนในแต่ละสังคม เพราะการผลิตเครื่องมือเครื่องใช้แต่ละชนิดขึ้นมาย่อมต้องให้ใช้สอยได้สอดคล้องกับลักษณะของงาน จึงทำหน้าที่ที่แตกต่างกันไปตามบริบท สภาพแวดล้อม และลักษะของการประกอบอาชีพของท้องถิ่นนั้นๆ

มีด จอบ เสียม ขวาน ผานไถนา ดาบ หอก หลาว แหลน และผลิตภัณฑ์ชนิดต่างๆ ที่ผลิตขึ้นจากโรงตีเหล็ก ก็เป็นหนึ่งในเครื่องมือเครื่องใช้ที่มีความจำเป็นและใช้งานในลักษณะต่างๆ อย่างกว้างขวาง เช่น เป็นเครื่องมือเครื่องใช้ในครัวเรือน เป็นอาวุธประจำเรือน เป็นเครื่องมือประกอบอาชีพ เป็นเครื่องมือประกอบพิธีกรรม รวมถึงใช้เป็นอาวุธประจำกาย เป็นต้น

เอกวิทย์ ณ ถลาง (2544 : 79 - 82) กล่าวถึงลักษณะมีดแบบต่างๆ ของภาคใต้ สรุปได้ว่า มีดที่มีรูปแบบและลักษณะหลากหลายของภาคใต้ เป็นเครื่องบ่งชี้ถึงการแลกเปลี่ยนและผสมผสานกันระหว่างศิลปะวัฒนธรรมไทยและมาเลเซีย โดยเฉพาะในด้านประโยชน์ใช้สอย มีดของภาคใต้มีชื่อเรียกแปลกๆ เช่น **มีดคลก** ใช้ทำครัว สับกระดูก ฟันปลาในน้ำ **มีดจะโหนง** ใช้เป็นอาวุธ **มีดเคียง มีดเดือยไก่** ใช้พกพาเป็นอาวุธประจำตัว **มีดติง** ใช้เป็นอาวุธประจำตัว ใช้ฟันปลาในน้ำ ใช้เป็นเครื่องมือช่างไม้ **มีดแด้ง** ใช้เป็นอาวุธ ถางป่า ฟันกิ่งไม้ **มีดตอก** ใช้เหลาไม้ไผ่และหวายเพื่อทำตอกจักสาน **มีดทับ** ใช้เกี่ยวข้าว เกี่ยวหญ้า ปาดตาล เกี่ยวซัง เกี่ยวกระจูด **มีดอ้ายงอ** ใช้พกไปไร่นา ไปเลี้ยงวัว ใช้ตัดฟัน และเป็นอาวุธป้องกันตัว **มีดบาแดะ** ใช้พกติดตัวเพื่อการต่อสู้ นายหนัง

* นักวิชาการโสตทัศนศึกษาชำนาญการ บรรณาธิการวารสารสำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยทักษิณ

ตะลุงใช้มีดบาแดะตัดหยวกกล้วยและกันฝ่ายตรงกันข้ามทำอาถรรพณ์ ใช้ตัดเหมรย **มีดหมอ** ใช้ในการประกอบพิธีของหมอไสยศาสตร์ผู้ทำพิธีถือว่าเป็นตัวแทนของครูหมอ เป็นต้น

ผลิตภัณฑ์เหล่านี้จะผลิตออกมาได้คุณภาพมากน้อยแค่ไหนนั้น นอกจากการเลือกชนิดของเหล็กแล้ว เทคนิควิธี ทักษะประสบการณ์ในการผลิตของช่างและทีมงานในแต่ละโรงตีเหล็กก็เป็นปัจจัยสำคัญยิ่ง

ชุมชนน้ำน้อย เป็นชุมชนหนึ่งของอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา มีลักษณะภูมิประเทศประกอบไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติทั้งภูเขา ที่ราบ ลำคลอง หนอง บึง ลงไปจนถึงทะเลสาบ มีป่าไม้ พืชพันธุ์ธรรมชาติ สัตว์น้ำ สัตว์บก ชุกชุมอุดมสมบูรณ์ ใต้พื้นดินยังประกอบด้วยแร่ธาตุต่างๆ โดยเฉพาะแร่เหล็กและแร่ดีบุกหลายแหล่ง การคมนาคมเข้าสู่พื้นที่สะดวกทั้งทางบกและทางเรือ ในระหว่างปีพุทธศักราช 2500 – 2525 มีโรงตีเหล็กในชุมชนประมาณ 50 โรง มีช่าง ลูกมือช่างและผู้ทำธุรกิจค้าขายผลิตภัณฑ์จากโรงตีเหล็กทั้งภายนอกและภายในชุมชนหลายร้อยคน

สุนันท์ อินทนิล และอรทัย สัตยสัณห์สกุล (2547 : 38-40) กล่าวว่า เมื่อประมาณปี พ.ศ.2370 - 2430 หรือ 180 – 120 ปีที่ผ่านมา ชาวจีนแผ่นดินใหญ่ที่อพยพเข้ามาทำมาหากินอยู่ในเมืองสงขลา ส่วนหนึ่งมีความรู้ในด้านการทำเหมืองแร่ ได้เข้าสำรวจหาแหล่งแร่ไปตามแนวป่าริมเชิงเขาน้ำน้อย พบสายแร่เหล็กทางทิศใต้ของของภูเขา และสายแร่ดีบุกทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ บริเวณเขาบันไดนาง จึงได้ตั้งถิ่นฐานขึ้นทำแร่เหล็กทางด้านทิศใต้ของภูเขาน้ำน้อย โดยตั้งเตาเผาขึ้นถลุงแร่เหล็กหลายแหล่ง เช่น ใกล้หลุมแร่ซึ่งอยู่บริเวณกิโลเมตรที่ 19 ถนนกาญจนวนิชปัจจุบัน ที่กว๊านนอก กว๊านใน และข้างวัดน้ำน้อยใน ส่วนอีกกลุ่มหนึ่งทำเหมืองแร่ดีบุกบริเวณเขาบันไดนาง ติดกับเทือกเขาคอหงส์

เมื่อดำเนินกิจการทำเหมืองแร่ก็จำเป็นต้องสร้างเครื่องมือสำหรับขุดแร่และเครื่องมือที่เกี่ยวข้อง จึงได้ตั้งโรงตีเหล็กขึ้นเพื่อผลิตเครื่องมือดังกล่าว รวมทั้งเครื่องมือเครื่องใช้ในครัวเรือนอื่นๆ ไปด้วยกัน

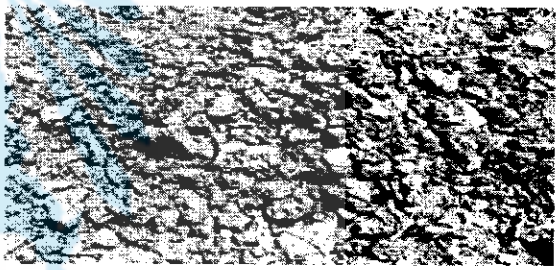

ภาพประกอบที่ 1
ตะกรันแร่เหล็กบริเวณเตาถลุงแร่

ต่อมาชาวจีนมีความสัมพันธ์กับคนในท้องถิ่น หลายคนได้แต่งงานกับชาวบ้านน้ำน้อย ทำให้ความผูกพันมีมากขึ้น คนในท้องถิ่นได้มีโอกาสเข้าไปทำงานร่วมกับคนจีน และซึมซับรับเอาความรู้ในการตีเหล็กจากชาวจีนเหล่านั้น คนที่มีทักษะและมีความสนใจก็สามารถนำเอาวิชาชีพดังกล่าวมาประกอบการทำมาหาเลี้ยงครอบครัวและถ่ายทอดสู่ลูกหลานสืบต่อมา

เอกสารหลักฐานที่บอกว่าชุมชนน้ำน้อยมีการทำแร่เหล็ก และตีเหล็ก ได้แก่ บันทึกบัญชีรายชื่อสิ่งของที่เจ้าพระยาวิเชียรคีรี (เม่น ณ สงขลา) ส่งไปร่วมงานฉลองกรุงเทพฯ ครบ 100 ปี เมื่อปี พ.ศ.2424 ดังปรากฏในอนุสรณ์ สุชาติ

รัตนปราการ (2528 : ไม่ปรากฏเลขหน้า) ความว่า

"ข้าพระพุทธเจ้า เจ้าพระยาวิเชียรคีรีสัสมุทวิสุทธิศักดามหาพิไชยสงครามรามภักดีพิรีนรา-กรมพาหุ ผู้ว่าราชการเมืองสงขลา ได้จัดสิ่งของต่างๆ แลสัตว์ ..... แร่เหล็กน้ำน้อย ชลอม ๑ เนื้อเหล็กน้ำน้อยถลุงแล้วชลอม ๑ ..... พร้า มีดโต้ ผาลไถนา จอบ ไตร จากน้ำน้อย ..... "

ฝีมือการตีเหล็กของช่างชาวน้ำน้อยมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันทั่วไป จนเรียกกันติดปากว่า มีดน้ำน้อย พร้าน้ำน้อย อ้ายแด้งน้ำน้อย ทั้งนี้เพราะมีดน้ำน้อยมีกรรมวิธีการผลิตที่แตกต่างจากที่อื่น คือใช้เหล็กเหนียว (เหล็กที่มีส่วนผสมของคาร์บอนในเนื้อเหล็กต่ำ) ผ่าใส่เหล็กกล้า (เหล็กที่มีส่วนผสมของคาร์บอนในเนื้อเหล็กสูง) ในส่วนที่เป็นคม ผ่านการหลอมยืด การตี การตะไบตกแต่ง และการชุบแข็ง ซึ่งล้วนแต่เป็นกรรมวิธีที่ต้องสั่งสมทักษะ ประสบการณ์และความชำนาญมาเป็นเวลานาน จนเกิดผลิตภัณฑ์ที่ผลิตมีความคม แข็งแกร่ง ทนทานตามชนิดของการใช้งานแต่ละประเภท เป็นที่ต้องการของตลาดทั้งภายในและนอกชุมชน ไปจนถึงรัฐไทรบุรีประเทศมาเลเซีย สามารถสร้างงาน สร้างรายได้ให้กับชาวบ้านในชุมชนน้ำน้อยเป็นอย่างดีเรื่อยมา

ความพิเศษของมีดที่ผลิตจากเหล็กเหนียวผ่าใส่เหล็กกล้า คือ เมื่อลับด้วยหินมีดจะคมเร็ว เพราะเหล็กเหนียวที่จับขนาบเหล็กกล้าอยู่ภายนอกจะสึกออกมาโดยง่าย เหล็กกล้าในส่วนที่เป็นคมโผล่ออกมาตลอด จึงตัด ฟันสิ่งของต่างๆ ได้ง่าย มีความคมต่อเนื่อง เหล็กไม่แข็งกระด้างเหมือนเหล็กแหนบหรือมีดที่ตีจากเหล็กชิ้นเดียว โดยผลิตขึ้นประกอบด้วยธาตุ 4 คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ ลงบนผลิตภัณฑ์อันเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น ดังนี้

ธาตุดิน ช่างนำเหล็กที่กำลังจะหลอมละลายไปคลุกเข้ากับดินที่ปากเตาเผาก่อนตี ทำให้การหลอมแต่ละครั้งจะมีเนื้อดินผสมเข้าในเนื้อเหล็กด้วย และนำดินเหนียวหรือดินโคลนผสมลงในน้ำที่ทำการชุบแข็งด้วย

ธาตุน้ำ ประกอบเข้ากับตัวผลิตภัณฑ์ในขั้นตอนการชุบแข็ง

ธาตุลม ใช้สูบลมเป่าเข้าเตาเผาเพื่อเผาถ่านให้เกิดความร้อน

ธาตุไฟ ใช้เผาให้เหล็กอ่อนตัว หลอมละลาย เพื่อแปรรูปเหล็กให้เป็นตัวผลิตภัณฑ์

นอกจากนี้มีดน้ำน้อยมีการประกันคุณภาพ หากนำไปใช้แล้วไม่คม คมอ่อนโค้งงอ หรือแกร่งจนหักบิ่นเพราะการผลิตที่ไม่ได้มาตรฐานช่างจะรับคืนหรือแก้ไขให้ใหม่

สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ (2540 : 20) กล่าวว่า ชาวจีนนำภูมิปัญญาชาวบ้านภาคใต้ที่มีความเชื่อเรื่องธาตุ 4 มาประยุกต์ใช้กับวิธีการตีเหล็กที่ถ่ายทอดจากบรรพบุรุษเข้าด้วยกัน จนสามารถสร้างผลิตภัณฑ์มีดน้ำน้อยที่มีคุณภาพเป็นที่ต้องการของตลาดทั้งภายในชุมชนภายนอกชุมชนและประเทศมาเลเซีย

ประพนธ์ เรืองณรงค์ (2528 : 223) กล่าวไว้ในบทความสำนวนใต้เกี่ยวกับชื่อบ้านนามเมืองว่า

กินเหมือนพร้านาป้อ
กินเหมือนจอบน้ำน้อย
ดีเหมือนเหล้าเครียะ

เอกวิทย์ ณ ถลาง (2540 : 205 - 206) กล่าวถึงคุณภาพของหัตถกรรมจากโรงตีเหล็ก

บ้านน้ำน้อยในหนังสือภูมิปัญญาชาวบ้านสี่ภูมิภาคว่า "มีดอ้ายแด้งที่มีชื่อเสียงคืออ้ายแด้งน้ำน้อย ตีจากโรงตีเหล็กบ้านน้ำน้อยจังหวัดสงขลา ใช้เหล็กชั้นดี ตีดี ตีคม ใช้ทนทานและมีความสวยงาม"

ผอบ ชนะวรรณโณ (2546 : 4-5) กล่าวว่า ภาคใต้มีหลายหมู่บ้านที่มีอาชีพตีเหล็ก เช่น บ้านน้ำน้อย บ้านโคกหาร ตำบลน้ำน้อย อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ตีเหล็กมีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับ ในด้านคุณภาพ ทำให้สามารถส่งไปขายยังชุมชนต่างๆ ทั้งใกล้และไกลตลอดถึงทางตอนเหนือของประเทศมาเลเซีย

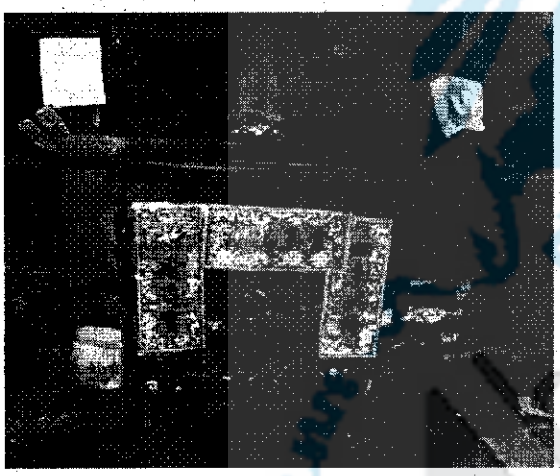

ภาพประกอบ 2 เตาเผาเหล็ก

ภาพประกอบ 3 สูบลมคันชัก

เหล็กที่ใช้ในการผลิต มี 3 ชนิด คือ

1. **เหล็กเหนียว** ใช้เป็นตัวห่อยึดเหล็กกล้าสำหรับผลิตภัณฑ์ที่ต้องการความคม เช่น มีดปาดตาล พร้า มีดหั่นยาเส้น เคียว เป็นต้น และใช้ทำผลิตภัณฑ์ที่ไม่ต้องการความคมมาก เช่น เสียม พลั่ว ผานไถนา เป็นต้น
2. **เหล็กกล้า** ใช้สอดไส้ทำส่วนที่เป็นคมของผลิตภัณฑ์ที่ต้องการความคม
3. **เหล็กหล่อ** ใช้สำหรับหล่อกระทะ ผาลไถนา เป็นต้น

ปัจจุบันช่างได้นำเหล็กแหนบรถยนต์และเหล็กพายเลื่อยเข้ามาใช้ผลิตบ้างแล้ว เพราะสามารถย่นเวลาการผลิต ลดต้นทุนและจำหน่ายในราคาถูกได้ แต่ไม่ค่อยนิยมใช้เนื่องจากคุณภาพของมีดด้อยกว่ามีดผ่าใส่เหล็กกล้า

ขั้นตอนในการผลิตสินค้า มีดังนี้

1. เตรียมเหล็กกล้า โดยนำเหล็กกล้ามาตีรีดให้แบนบาง มีขนาดและความยาวพอเหมาะสำหรับสอดเข้าไปในส่วนคมของผลิตภัณฑ์ที่ต้องการจะผลิต

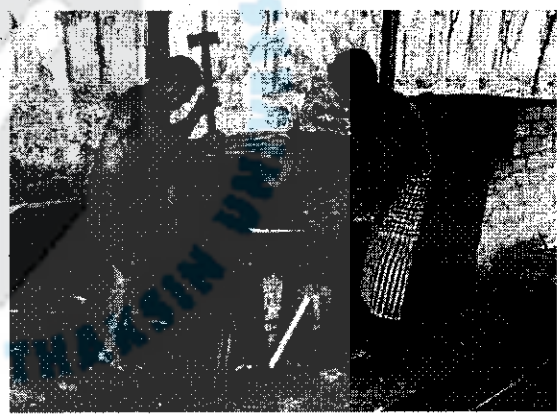

ภาพประกอบ 4 เตรียมเหล็กกล้า

2. เลือกเหล็กเหนียวให้เหมาะสมกับขนาดและชนิดของผลิตภัณฑ์นำมาตัดให้ได้ขนาด ตีย่นส่วนที่เป็นตัวผลิตภัณฑ์เพื่อขยายให้มีขนาดโตขึ้น แล้วตีขยายให้มีรูปทรงแบน

3. ผ่าส่วนที่จะทำเป็นคมผลิตภัณฑ์ให้เป็นร่อง เคาะเขม่าในร่องเหล็กออกให้หมดแล้วใส่เหล็กกล้าลงไป หากมีเขม่าติดอยู่อาจหลอมเหล็กเหนียวกับเหล็กกล้าติดกันไม่สนิทเกิดเป็นถุงลมในคมมีดได้

4. นำเข้าเตาเผา สังเกตสีและประกายไฟที่ปลิวออกจากเตาเผา เมื่อเห็นว่าเหล็กกำลังจะหลอมละลายแล้วก็นำออกมาคลุกกับดินหน้าเตาให้ดินเข้าไปผสมในคมมีด แล้วตีหลอมให้เหล็กเหนียวยึดเกาะหุ้มเหล็กกล้าเอาไว้ให้มั่นคง

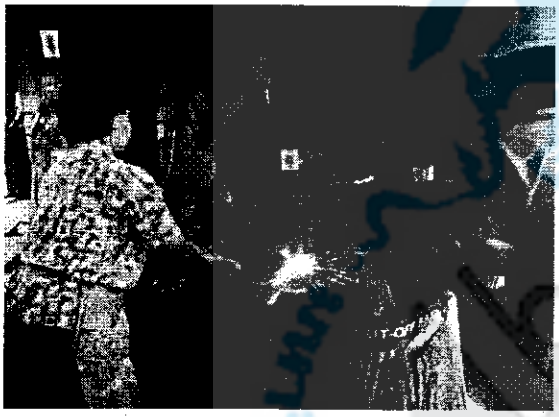

ภาพประกอบ 5 ตีเหล็กสามค้อน

5. ตีแผ่ขยาย ขึ้นรูปผลิตภัณฑ์ ทำบ้องหรือทำกั่น เสร็จแล้วตัดแต่งส่วนเกินด้วยกรรไกร แล้วประทับตราเป็นเครื่องหมายหรือยี่ห้อ

6. นำผลิตภัณฑ์ที่ตีเสร็จแล้วไปเจียตกแต่งแล้วลงตะไบให้เหล็กกล้าโผล่เป็นแนวขึ้นตลอดคม และได้รูปแบบที่มีขนาดและมาตรฐานเดียวกันทุกชิ้น

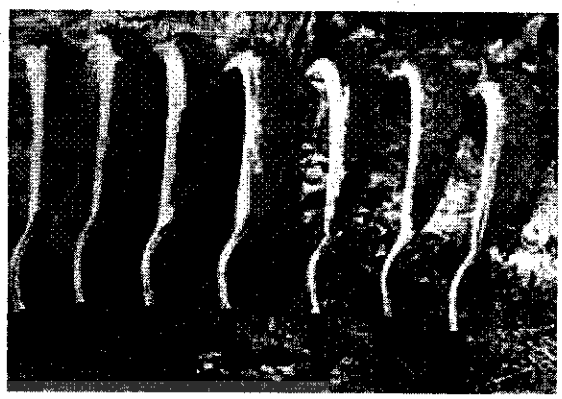

ภาพประกอบ 6 มีดพร้าที่ผ่านการลงตะไบตกแต่งเรียบร้อยแล้ว

7. นำผลิตภัณฑ์ที่ตกแต่งเสร็จแล้วเข้าเตาเผาเพื่อทำการชุบแข็ง ซึ่งเป็นขั้นตอนที่สำคัญยิ่งของการตีเหล็ก เพราะเป็นขั้นตอนที่ทำให้ผลิตภัณฑ์มีความแข็ง คม ไม่บิ่น บิดงอง่าย อุณหภูมิความร้อนในการชุบแข็งของผลิตภัณฑ์แต่ละชนิดจะร้อนไม่เท่ากัน ถ้าเผาร้อนมากทำให้ผลิตภัณฑ์แข็งจนแกร่ง คมมีดอาจบิ่นหรือหักได้ง่าย แต่ถ้าอุณหภูมิความร้อนต่ำเกินไปก็จะทำให้คมมีดอ่อน ไม่คม โก่ง บิดงอได้ง่ายเมื่อใช้งาน

ส่วนการผลิตสินค้าที่ไม่ต้องการความคมเป็นหลัก จะไม่ต้องผ่านขั้นตอนของการผ่าใส่เหล็กกล้าและหลอมละลาย ก็สามารถนำเหล็กไปเผาตีขึ้นรูปได้ทันที

การผลิตเครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ มักจะสอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิตของคนท้องถิ่นนั้นๆ เช่นเดียวกับโรงตีเหล็กในชุมชนน้ำน้อย ที่ผลิตเครื่องมือเครื่องใช้เพื่อใช้ในชีวิตประจำวัน ซึ่งจำแนกเป็น 5 ประเภท คือ

1) เครื่องมือทำการเกษตร ได้แก่ ผาล ไถนา คันไถเหล็ก แกะเกี่ยวข้าว มีดกรีดยาง จอบ ผลั่ว คราด พร้าหวด หลักผูกวัว กรีดาย

หญ้า ตะขอเกี่ยวมะพร้าว เคียวเกี่ยวหญ้า มีดหั่นยาเส้น มีดปาดตาล เป็นต้น

2) เครื่องมือประกอบอาชีพทั่วไป ได้แก่ อีเต้อ ขวาน ขวานไต สิ่ว ค้อน คีม มีดพร้าชนิดต่างๆ มีดเหลาตอก ชะแลง เป็นต้น

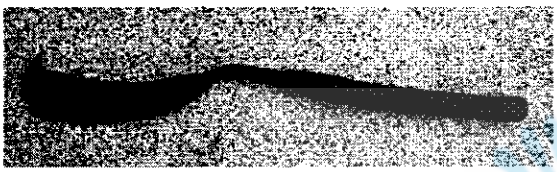

ภาพประกอบ 7 พร้ากั่น

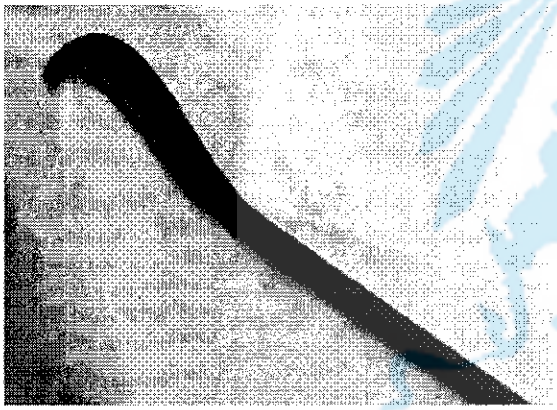

ภาพประกอบ 8 พร้าบ้อง

3) เครื่องมือเครื่องใช้ในครัวเรือน ได้แก่ กรรไกรผ่าหมาก ตะบันหมาก กระต่ายขูดมะพร้าว เหล็กไฟตบ มีดหั่นผัก มีดโต้ มีดบังตอ เป็นต้น

4) เครื่องมือสำหรับใช้เป็นอาวุธ ได้แก่ มีดปลายเชียง มีดหางไก่ มีดอ้ายคลก มีดบาแดะ ดาบ หอก หลาว พร้าโครงควาย เป็นต้น

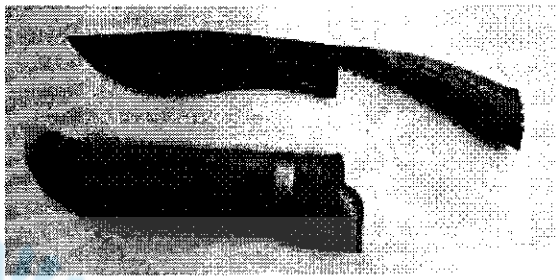

ภาพประกอบ 9 มีดอ้ายคลก

5) เครื่องมือที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อ ได้แก่ กริช มีดหมอ เป็นต้น

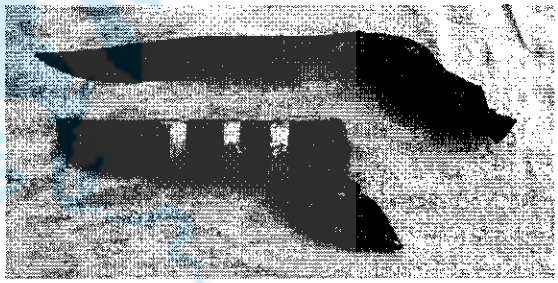

ภาพประกอบ 10 มีดหมอ

ตาราง 1 ราคาผลิตภัณฑ์จากโรงตีเหล็กที่ปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมไปตามกาลเวลา

ชนิดผลิตภัณฑ์	จำนวนการผลิตต่อวัน	ราคา (บาท) ในระหว่างช่วงปี				
		2500 - 2509	2510 - 2519	2520 - 2529	2530 - 2539	2540 - ปัจจุบัน
มีดพร้าเล็ก	12	10 –15	15 – 25	25 - 50	60 – 150	180 - 250
มีดพร้ากลาง	10	12 - 20	20 - 35	35 - 60	80 - 180	200 - 280
มีดพร้าใหญ่	8	20 - 25	25 - 40	40 - 80	100 - 200	250 - 350
มีดพร้าบ้อง	8-10	20 - 30	30 - 50	50 - 80	120 - 200	250 - 350
มีดปาดตาล	12	15 - 25	25 - 40	40 - 70	100 - 200	350
มีดเหน็บแบบต่างๆ	12	10 - 20	20 - 40	40 - 70	100 - 150	150 – 280
มีดหั่นยาเส้น	8-10	15 – 20	30 - 40	50 - 80	120 - 220	250 - 350
ไอ้แต้งขนาดต่างๆ	6-8	20 - 25	25 - 40	50 - 80	150 - 250	400 - 600
มีดโต้ขนาดต่างๆ	10-14	5 - 12	12 – 20	20 - 50	50 - 80	150 – 250
กรรไกรผ่าหมาก	6-8	10 - 20	25 - 35	40 - 70	80 - 100	150 - 250
ตะขอเกี่ยวมะพร้าว	30-40	1 -2	3 - 5	5 – 10	10 - 20	50 - 80
เคียวเกี่ยวหญ้า	10-12	10 - 20	25 - 30	40 - 70	80 - 150	180 - 250
พร้าหวดหญ้า	8-10	15 - 20	30 - 40	50 - 80	100 - 200	300 - 500
หอก	10-12	5 - 10	15 - 25	35 - 60	เลิกผลิต	เลิกผลิต
ขวานไต	8-10	5 - 20	25 -35	40 - 70	เลิกผลิต	เลิกผลิต
ผาลหล่อไถนา	80	1 - 2	3 - 5	5 - 8	เลิกผลิต	เลิกผลิต
ผาลเข็บ	100	0.25 - 0.75	1 - 2	3 - 5	เลิกผลิต	เลิกผลิต
ชะแลง	15	20 - 25	25 - 45	50 - 80	100 - 180	200 - 300
เสียม	15-18	5 - 8	10 - 25	25 - 50	50 - 80	100 - 180
เหล็กขูด	30-40	1 - 2	3 - 5	5 - 15	15 - 25	50

ข้อสนเทศจากอดีตช่างและอดีตลูกมือช่าง

ฉิ้น ร่มเย็น อายุ 76 ปี อดีตช่างตีเหล็ก กล่าวว่า เลิกตีเหล็กเมื่อปี พ.ศ.2530 เพราะป่วย ต้องเข้าโรงพยาบาลหลายครั้ง ผ่าตัดช่องท้องในโรงพยาบาลเอกชนที่หาดใหญ่ 3 ครั้ง หมดเงินค่ารักษาตัวไปเกือบล้านบาท ก่อนป่วย ตีมีดพร้าได้วันละ 12 – 13 ด้าม หักต้นทุนการผลิตแล้ว มีกำไรประมาณ 900 – 1,000 บาทต่อวัน ใต้เสื่อทุกผืนไม่เคยขาดใบแดง (ธนบัตรใบละร้อยบาท) มีเงินฝากธนาคารเป็นล้านบาท ถ้าหากไม่มีเงินเก็บไว้คงตายไปตอนป่วยครั้งนั้นแล้ว หลังจากรักษาตัวหายดีแล้วอยากจะหวนกลับมาตีเหล็กอีก เพราะยังมีแรงทำ แต่หมอห้ามไม่ให้ทำงานหนัก

เถี้ยน ชูแสง อายุ 72 ปี อดีตช่างตีเหล็ก กล่าวว่า เลิกตีเหล็กเพราะประสบอุบัติเหตุตกต้นไม้เมื่อปี พ.ศ.2530 ทำให้เกิดอาการช้ำในและแขนซ้ายจับคีมไม่ได้ ตอนที่เป็นช่างตีเหล็กมีเงินใช้จ่ายไม่ขาดมือ ของกิน ของใช้ก็กินใช้แต่ของดีๆ สามารถซื้อสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น

วิทยุ โทรทัศน์ รถจักรยานยนต์ได้โดยไม่เดือดร้อน ไม่อยากเลิกอาชีพนี้เพราะรายได้ดี แต่สุขภาพไม่อำนวย

ลิ่ม เคยะกูล อายุ 79 ปี อดีตช่างตีเหล็ก กล่าวว่า ราวๆ ปี พ.ศ.2500 มีดพร้าราคาด้ามละ 15 บาท ตีได้วันละ 12 ด้าม รายได้ประมาณ 180 บาทต่อวัน จ่ายค่าแรงลูกน้องวันละ 15 บาท ค่าถ่านไม้ ค่าเหล็ก รวมต้นทุนแล้วประมาณวันละ 40 บาท สรุปแล้วมีรายได้วันละประมาณ 140 บาท ในขณะที่ค่าแรงของคนงานซ่อมทางรถไฟวันละ 7 บาท ช่างไม้ช่างปูนงานก่อสร้างวันละ 12 - 15 บาท

ดำ เจริญดี อายุ 88 ปี สืบจากพระเมื่ออายุ 22 ปี ก็เป็นช่างตีเหล็ก เก็บเงินที่ได้มาซื้อที่ดินทำสวนตลอดมา เพราะคิดว่าเมื่อมีอายุมากขึ้นตีเหล็กไม่ไหว จะเปลี่ยนมาอาชีพมาทำสวน เมื่ออายุประมาณ 55 ปี ซื้อสวนยางได้ประมาณ 350 ไร่ จึงเลิกอาชีพตีเหล็ก หันมาทำสวนยางแทน

กล้าย ชโณวรรณะ อายุ 72 ปี อดีตลูกมือช่าง กล่าวว่า ฝึกตีเหล็กเมื่อ พ.ศ.2508 ได้ค่าแรงวันละ 15 บาท เลิกอาชีพเมื่อปี พ.ศ.2542 ได้ค่าแรงวันละ 200 บาท ตีเหล็กแล้วยังทำงานอื่นไปพร้อมกัน เช่น เลี้ยงวัว ขึ้นตาล หาปลาได้ด้วย เนื่องจากอยู่ใกล้บ้าน

ขำ ชโณวรรณะ อายุ 77 ปี อดีตลูกมือช่าง กล่าวว่า เริ่มฝึกตีเหล็ก เมื่อ พ.ศ.2494 ได้ค่าแรงวันละ 10 บาท เลิกอาชีพเมื่อปี พ.ศ.2545 ได้ค่าแรงวันละ 250 บาท เงินค่าแรงตีเหล็กเป็นเงินเก็บ เพราะทำงานกินอยู่กับบ้าน

แต่แล้ว การถดถอยของการตีเหล็กในชุมชนน้ำน้อยก็อุบัติขึ้น ด้วยปัจจัยสาเหตุหลายๆ ประการ เช่น

1) ผู้ประกอบการมีฐานะการเงินค่อนข้างดีจึงส่งบุตรหลานให้เรียนสูงๆ แล้วเปลี่ยนไปประกอบอาชีพอย่างอื่นที่สบายและเบาแรงกว่า

2) ใช้กรรมวิธีในการผลิตแบบดั้งเดิม ซึ่งสามารถรักษาคุณภาพของสินค้าไว้ได้ แต่ใช้แรงงานคนเป็นหลัก ใช้เวลาและต้นทุนสูงไม่ทันกับความต้องการของตลาด

3) ไม่ได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานต่างๆ ในการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ในการผลิตแทนแรงงานคนในบางขั้นตอน เพื่อช่วยลดต้นทุนและเพิ่มปริมาณการผลิต ทำให้สินค้าไม่สามารถแข่งขันกับสินค้าที่ผลิตจากโรงงานอุตสาหกรรมสมัยใหม่ได้

4) สินค้าไม่สำเร็จรูปพร้อมใช้ ผู้บริโภคต้องไปทำด้าม ทำฝักเอง ไม่สะดวกในการใช้งาน

5) มีผลิตภัณฑ์ที่ใช้กรรมวิธีการผลิตสมัยใหม่ รูปแบบสวยงาม ราคาถูก หาซื้อได้ง่ายจำหน่ายมากขึ้น

6) ไม่ดำเนินกิจการในรูปของธุรกิจขึ้นอยู่กับความพอใจ อยากทำงานก็ทำอยากหยุดก็หยุด

7) ทายาทของผู้ประกอบอาชีพตีเหล็กในชุมชนไม่นิยมสานต่ออาชีพดังกล่าวจากบรรพบุรุษ

8) ไม่มีการวางแผนการผลิตและจำหน่ายให้สอดคล้องกับตลาดที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา

9) ไม่มีการประชาสัมพันธ์สินค้า

10) การคมนาคมสะดวก ประชากรนิยมเข้าไปหางานทำในเมือง เพราะได้พบเห็นสิ่งใหม่ๆ สวยๆ งามๆ ไม่จำเจกันมากขึ้น

ปัจจัยเหล่านี้ ส่งผลให้ผลิตภัณฑ์หัตถกรรมพื้นบ้านจากโรงตีเหล็กในชุมชนน้ำน้อยที่เคยรุ่งเรืองในอดีต กำลังจะถูกลืมและเลือนหายไปจากชุมชน เพราะเหลือให้เห็นอยู่เพียง 2 โรง คือ ของนายมนูญ พันธ์นิล กับนายอนันต์ ธรรมโชติ ซึ่งล้วนเป็นผู้สูงอายุ และยังคงใช้กรรมวิธีในการผลิตแบบดั้งเดิมที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ หากปล่อยให้เป็นไปตามยถากรรมโดยไม่ได้รับการส่งเสริม ช่วยเหลือจากหน่วยงานหรือองค์กรใดๆ แล้ว ในที่สุดก็คงต้องสูญหายไปกับการยุติบทบาทของสองช่างที่เหลืออยู่นี้

แต่ในสภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ รายได้ถดถอยเช่นปัจจุบัน มีดน้ำน้อยยังคงผลิตป้อนตลาดไม่เพียงพอเสมอมา เป็นงานที่ทำอยู่ที่บ้าน รายได้ดี จึงน่าจะมีประโยชน์อย่างยิ่งถ้าหากอาชีพจากภูมิปัญญาสาขานี้ ได้รับการเหลียวแลรื้อฟื้นให้กลับคืนมารุ่งเรืองช่วยกันกู้วิกฤตเศรษฐกิจ สร้างงานสร้างรายได้ให้ชุมชนอีกระลอกหนึ่ง

ติดต่อช่างตีเหล็กได้ที่

นายมนูญ พันธ์นิล 50 หมู่ที่ 8 ตำบลน้ำน้อย อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา 90110 โทรศัพท์ 081-5983888

นายอนันต์ ธรรมโชติ 48/1 หมู่ที่ 9 ตำบลน้ำน้อย อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา 90110 โทรศัพท์ 084-6327525

ตายก่อนตาย

ตายเมื่อตาย ย่อมกลาย ไปเป็นผี
ตายทำไม เพียงให้ เขาใส่โลง
ตายก่อนตาย มิใช่กลาย ไปเป็นผี
ที่แท้คือ ความตาย ที่ไม่ตาย
คำพูดนี้ ผันผวน ชวนฉงน
แต่เป็นความ จริงอัน ไม่ผันแปร
ตายไม่ดี ได้เป็นที่ ผีตายโหง
ตายโอ่โถง นั่นคือตาย เสียก่อนตาย
แต่กลายเป็น สิ่งที่ ไม่สูญหาย
มีความหมาย ไม่มีใคร ได้เกิดแล
เหมือนเล่นลิ้น ลาวน คนตอแหล
ใครคิดแก้ อรรถได้ ไม่ตายเอยฯ

พุทธทาส อินทปัญโญ

บรรณานุกรม

ประพนธ์ เรืองณรงค์. (2528). "สำนวนใต้เกี่ยวกับชื่อบ้านนามเมือง" **เล่าเรื่องจากใต้.** ปัตตานี : มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี.

ผอบ ชณะวรรณโณ. (2546). **วัฒนธรรมการตีเหล็กบ้านนาป้อ ตำบลควนปริง อำเภอเมืองตรัง จังหวัดตรัง.** วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. สงขลา : มหาวิทยาลัยทักษิณ.

สุชาติ รัตนปราการ. (2528). **อนุสรณ์สุชาติ รัตนปราการ.** สงขลา : ม.ป.ท.

สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. (2540). "ภูมิปัญญาชาวบ้านภาคใต้," **ในสารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคใต้ เล่ม 12.** กรุงเทพฯ : สยามเพรสแมเนจเม้นท์.

สุนันท์ อินทนิลและอรทัย สัตยสัณห์สกุล. (2547). **ประวัติความเป็นมาวิถีเชิงเศรษฐกิจการพาณิชย์ของสินค้าหัตถกรรมพื้นบ้านโบราณมีดน้ำน้อย จังหวัดสงขลา.** สงขลา : มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย สงขลา.

เอกวิทย์ ณ ถลาง. (2540). **ภูมิปัญญาชาวบ้านสี่ภูมิภาค : วิถีชีวิตและกระบวนการเรียนรู้ของชาวบ้านไทย.** กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมธิราช.

_____ (2544). "ภูมิปัญญาชาวบ้านกับกระบวนการเรียนรู้ของชาวบ้านไทย," **ใน ภูมิปัญญาทักษิณ. (พิมพ์ครั้งที่ 2).** หน้า 205-206. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้ง.

บุคลานุกรม

กล้าย ชโณวรรณะ	อายุ 72 ปี	หมู่ที่ 9 ตำบลน้ำน้อย อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา
ขำ ชโณวรรณะ	อายุ 77 ปี	หมู่ที่ 9 ตำบลน้ำน้อย อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา
ฉิ้น ร่มเย็น	อายุ 76 ปี	หมู่ที่ 9 ตำบลน้ำน้อย อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา
ดำ เจริญดี	อายุ 88 ปี	หมู่ที่ 3 ตำบลน้ำน้อย อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา
เถี้ยน ชูแสง	อายุ 72 ปี	หมู่ที่ 7 ตำบลน้ำน้อย อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา
มนูญ พันธ์นิล	อายุ 59 ปี	หมู่ที่ 8 ตำบลน้ำน้อย อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา
ลิ่ม เคยะกูล	อายุ 79 ปี	หมู่ที่ 9 ตำบลน้ำน้อย อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา
อนันต์ ธรรมโชติ	อายุ 64 ปี	หมู่ที่ 9 ตำบลน้ำน้อย อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา